

»‘NAJPRIJE TEKST, A POTOM GLAZBA’ [...] MEĐUTIM,
PREMA PRILIKAMA BI SE TO PRAVILO MOGLO I
OBRNUTI«. ODNOS FRANJE KSAVERA KUHAČA
I PETRA PRERADOVIĆA NA TEMELJU
KORESPONDENCIJE¹

Lucija Konfic

UDK: 821.163.42.09Preradović, P.
78.072Kuhač

Kroz cijelo 19. stoljeće glazba je imala važnu ulogu u širenju narodne ideje. Djelujući u razdoblju neposredno nakon hrvatskog narodnog preporoda, a motiviran istim duhom utemeljenja nacionalnog glazbenog izraza na temelju narodne glazbe, Franjo Ksaver Kuhač (1834. – 1911.) svoj je život i rad posvetio prikupljanju, proučavanju i prezentiranju hrvatske glazbene umjetnosti. Okušao se i kao skladatelj, iako je i sam zaključio da kompozicija nije njegovo pravo polje. U »izljeve časovitog veselja mladog čovjeka« spadaju tako uglavnom plesovi za klavir i drugi prigodni i salonski komadi, te zborovi i solo popijevke. U ovom će se radu na temelju Kuhačeve korespondencije sagledati njegov odnos prema pjesniku Petru Preradoviću (1818. – 1872.) i njegovu pjesništvu čijim su se stihovima utjecali brojni hrvatski skladatelji. Posebno težište stavit će se na nastanak djela

---

¹ Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2020-02-4277 »Institucionalizacija moderne građanske glazbene kulture u 19. stoljeću na području civilne Hrvatske i Vojne Krajine (MusInst19)«.

Koračnica u slavu preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Juraju Strossmayeru (1871.) za koju je riječi napisao Preradović.

Ključne riječi: Franjo Ksaver Kuhač; Petar Preradović; *Koračnica Strossmayeru*; uglazbljivanje stihova; korespondencija

UVOD

Hrvatski pjesnik Petar Preradović (1818. – 1872.) bio je jedan od omiljenih autora kojima su se utjecali hrvatski skladatelji 19. stoljeća. Skladatelji u čijim je radovima hrvatska popijevka izrasla u relevantnu glazbenu vrstu – Ferdo Wiesner Livadić (1799. – 1879.), Ivan Padovec (1800. – 1873.), Vatroslav Lisinski (1819. – 1854.) te nešto kasnije Ivan pl. Zajc (1832. – 1914.) – rado su posezali za stihovima P. Preradovića, a Koraljka Kos navodi kao primjer Lisinskog: »Upravo kod Preradovića Lisinski je našao tekstove najraznovrsnijeg sadržaja i najistančanijeg izričaja« (Kos 2014: 35).² Temu »Preradović i glazba« obradio je Lovro Županović (Županović 1970.) te je, uz spomenute Lisinskog, Wiesnera Livadića, Padovca i Zajca, obuhvatio i neke manje spominjane autore koji su se inspirirali Preradovićevim stihovima: Franjo Ksaver Kuhač (1834. – 1911.), Vatroslav Kolander (1848. – 1912.), Gjuro Eisenhuth (1841. – 1891.), Vilko Novak (1865. – 1918.), Franjo Serafin Vilhar-Kalski (1852. – 1928.). U ovom će radu pozornost dobiti odnos koji je prema pjesniku i njegovim stihovima ostvario prvi hrvatski muzikolog i etnomuzikolog, glazbeni pisac i skladatelj Franjo Ksaver Kuhač.

Kuhačev je život i rad posljednjih godina ponovno u središtu muzikološke pažnje.³ To se poglavito odnosi na njegovu korespondenciju iz koje se iščitavaju

---

² K. Kos uz Preradovića navodi i Stanka Vraza (1810. – 1851.) i Ivana Kukuljevića Sakcinskog (1816. – 1889.) kao skladateljima najomiljenije hrvatske pjesnike.

³ U novije je doba prvi val interesa za Kuhača bio 1970-ih i 1980-ih što je rezultiralo objavljivanjem opsežnog zbornika u povodu 150. godišnjice Kuhačeva rođenja (Bezić 1984.) te prve knjige korespondencije koju je priredio Ladislav Šaban (Kuhač 1989., Kuhač 1992.). Povodom 100-godišnjice Kuhačeve smrti održan je međunarodni simpozij »Franjo Ksaver Kuhač: glazbena historiografija i identitet« (u organizaciji HMD-a i Odsjeka

Kuhačeva razmišljanja, stavovi, interesi, rad i pojedini aspekti osobnog života, ali i razne političke, socijalne i kulturne prilike njegova doba i sredina u kojima je djelovao ili u kojima je kontaktirao s brojnim glazbenicima, intelektualcima, kulturnim djelatnicima i drugim važnim (a danas često zaboravljenim) akterima društvenih zbivanja (usp. Ries 2022., ali i Bezić 1984., Katalinić 2012., Ries 2020.). Ta je bogata građa s više od 3000 pisama, koja se danas čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, bila osnova i za ovaj rad.⁴ Naime, među Kuhačevim pismima sačuvano je osam Kuhačevih pisama Preradoviću. To su redom:

1. 46 (I, –) Osijek 20. 8. 1863. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Temesvár
2. 21 (II, 20) Osijek, 19. 9. 1864. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč
3. 49 (III, 53) Osijek, 27. 4. 1871. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč
4. 50 (III, 54) Osijek, 5. 5. 1871. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč
5. 51 (III, 55) Osijek, 11. 5. 1871. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč
6. 52 (III, 56) Osijek, 18. 5. 1871. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč
7. 53 (III, 57) Osijek, između 18. 5. i 1. 6. 1871. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč
8. 121 (III, 126) Zagreb, 19. 3. 1872. Pismo Kuhača P. Preradoviću u Beč (Kuhač 1992.; Kuhač 2021a; Kuhač 2021b; Kuhač 2022.).⁵

Preradović je Kuhaču odgovorio na svih osam pisama, no ona nisu sačuvana u Kuhačevoj ostavštini. Jedan je od mogućih razloga za to što je Kuhač u više navrata posuđivao ta pisma kao izvor za članke o Preradoviću. Vjerojatno su pisma nakon posudbe Milivoju Šrepelu i ostala kod njega te se danas nalaze u zbirci korespondencije Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.⁶ Šrepel je u svome prikazu

---

za povijest hrvatske glazbe HAZU), a istoimenu zbornik s tog skupa objavljen je 2013. (Katalinić; Tuksar 2013.). Kuhačeva je korespondencija jedna od tema nedavno završenog projekta »Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u 'dugom 19. stoljeću' – od Luke Sorkočevića do Franje Ks. Kuhača (Netmus19; 2017. – 2021., voditeljica Vjera Katalinić) u sklopu kojeg je izrađen i doktorski rad (Ries 2022.).

⁴ Fond Franjo Ksaver Kuhač, Korespondencija, HR-HDA 805, 52/1-13.

⁵ Priprema 2. i 3. sveska korespondencije (transliteracija i prijevodi) načinjena je u okviru projekta Netmus19. Zahvaljujem V. Katalinić na ustupanju tog materijala za potrebe pisanja rada.

⁶ Pisma Petra Preradovića, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, R 3663/I; Preradović, Petar, pisma Franji Ksaveru Kuhaču. Za potrebe ovog rada korišteni su u

odnosa Preradovića i glazbe u *Viencu* 1891. prenio i ulomke iz Preradovićevih pisama Kuhaču (M. Š. 1891.). Ukupno je osam Preradovićevih pisama Kuhaču pisanih u dva navrata: dva iz 1863. te šest iz 1871. i 1872. Kao i u Kuhačevu slučaju, pisana su na njemačkom jeziku, izuzev prvog koje je na hrvatskom:

1. Aussee, 11. 9. 1863. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
2. Beč, 25. 10. 1863. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
3. Beč, 2. 5. 1871. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
4. Beč, 7. 5. 1871. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
5. Beč, 13. 5. 1871. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
6. Beč, 16. 5. 1871. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
7. Beč, 4. 6. 1871. Pismo Preradovića Kuhaču u Osijek
8. Beč, 24. 3. 1872. Pismo Preradovića Kuhaču u Zagreb (NSK, R 3663/I).

Prema navedenim podacima vidljivo je da je većina pisama iz Kuhačeva »osječkog razdoblja«, dok je samo posljednje, poslano nekoliko mjeseci prije Preradovićeve smrti (18. 8. 1872.), pisano u Zagrebu. Prva dva pisma (1863.-64.) odnose se na objavljivanje zbirke *Vilini glasovi* koje je Kuhač posvetio Preradoviću. Najintenzivniji kontakt ostvaren je na proljeće 1871., a vezan je uz suradnju na nastanku skladbe posvećene biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1815. – 1905.).

Na temelju tih pisama može se izdvojiti nekoliko aspekata odnosa Kuhača i Preradovića:

- odnos umjetnika i mecene (1): Kuhač – Preradović;
- odnos glazbenika i tekstopisca (1): Kuhačeve skladbe na Preradovićeve stihove;
- odnos umjetnika i mecene (2): Kuhač / Preradović – Strossmayer;
- odnos glazbenika i tekstopisca (2): suradnja na skladbi *Koračnica* [...] *Strossmayeru*.

---

najvećoj mjeri prijevodi ulomaka pisama koje je objavio M. Šrepel u časopisu *Vienac* (M. Š. 1891.).

ODNOS UMJETNIKA I MECENE (1): KUHAČ – PRERADOVIĆ

Prvi kontakt inicirao je Kuhač u kolovozu 1863. kao »ponizno potpisani mlad čovjek od 29 godinah, koji se je učio kompoziciju na peštanskom Konservatoriju« (Kuhač 1992: 28) s molbom Preradoviću za dozvolu da mu posveti zbirku skladbi za glasovir. Radi se o skladbama *Predivo je prela* Vatroslava Lisinskoga, *Plač za dragom* Ferde Livadića i *Crno oko* Ivana Padovca obrađenih za klavir i objedinjenih pod naslovom *Vilini glasovi* op. 16 koje je zatim 1864. objavila Knjižara Lav. Hartmana u Zagrebu.

Međutim, Preradović nije bio Kuhačev prvi izbor za posvetu, kako saznajemo iz pisma upućenog izdavaču Leopoldu Hartmannu (Lavoslav Hartman, 1812. – 1881.), već je prvobitan naum bio zbirku posvetiti Dragutinu Karlu Klobučariću (1794. – 1886.) tadašnjem predsjedniku Glazbenog zavoda i predsjedniku Banskog stola, od kojeg Kuhač nije dobio odgovor (Kuhač 1992: 18; prijevod 69-70).⁷ Nemajući što izgubiti, obratio se zatim Preradoviću pozvavši se na zajednički cilj – ljubav i rad za napredovanje »slavjanske/jugoslavljanske glazbe«, slaveći Preradovića kao narodnog prvaka:

Nu nadam se, ako iz ljubavi za istu stvari i za nekom uzdržljivošću radimo, da ćemo ipak malo po malo nešto činiti. Početak je tom učinio naš nesmrtni Lisinski i naš neizčerpivi Livadić, a mi ćemo pomoću božjom i pomoćju valjanih narodnjakah započeto dalje nastavljati. [...] Slavno ime jednog od naših prvih narodnih Korifejah, je zaisto najveća dika, koja je sposobna, da zadaje občinstvu povjerenje u kojih čednih činitbah na polje narodne glazbe. (Kuhač 1992: 29)⁸

Kuhač je iskoristio priliku i spomenuti svoj rad na sakupljanju narodnih melodija koje su mu temelj za učenje značaja i osobitosti naše narodne glazbe. Iako mu je Kuhač pisao bez prethodne najave ili preporuke, Preradović je prihvatio Kuhačevu molbu, no ne prije nego li se raspitao o njegovu radu. To saznajemo iz Preradovićevog pisma brodskom odvjetniku Ignjatu Brliću (1834. – 1892.) od

---

⁷ Pismo Kuhača Hartmannu, 8. 7. 1863., br. 39. O toj temi vidi i: (Ries 2022: 148).

⁸ Pismo Kuhača Preradoviću, 20. 8. 1863., br. 46.

kojega je tražio informacije o Kuhaču (Šrepel 1897: 207). To nam pismo otkriva i da je Preradović bio vrlo otvorenog stava.⁹ Očito je Brlićev odgovor bio vrlo pozitivan jer je pjesnik odmah po odgovoru prihvatio Kuhačevu posvetu.¹⁰ Dajući podršku Kuhaču u njegovim nastojanjima, Preradović se obvezao, kako saznajemo i iz Kuhačeva pisma izdavaču Hartmannu, na plaćanje i preuzimanje 50 primjeraka izdanja (Kuhač 1992: 53).¹¹ Osim materijalne koristi na koju je Kuhač računao, važniji je za njega bio utjecaj koji je potpora važne i cijenjene osobe kakva je bio Preradović mogao ostvariti u daljnjem promicanju i široj distribuciji njegova rada. U pismu Preradoviću od 9. 9. 1864. to izražava riječima:

Stoga se najsrdačnije zahvaljujem Vašoj plemenitosti na priznanju koje ste podarili ovim skromnim skladbama i vrlo sam sretan zbog tog velikodušnog djela, jer će samo zbog toga što je Vaša Plemenitost prihvatila posvetu na tim djelima, te tri male transkripcije kružiti među južnim Slavenima. (Kuhač 2022: 228)¹²

---

⁹ Pismo Preradovića Ignjatu Brliću, br. 125, 29. 8. 1863.: »Iz ovdje privitoga pisma vidjet ćete, da neki gosp. Koch traži od mene dozvolu za posvetu svojih glasbenih sastavakah. Ja toga gos. niti lično, nit po imenu nepoznam i za to neznam kako da mu odgovorim. Molim Vas razpitajte potanko o njemu što je i kako je, i da li mi nebi na užtreb bilo kad bi mu želji zadovoljio. Prem da sam i sám siromak, ipak bi mu kakvu takvu pomoć pružio, ako je dostojan nje.« Zahvala za Brlićev odgovor: Pismo Preradovića Ignjatu Brliću, br. 128, 23. 2. 1864. (Šrepel 1897: 208).

¹⁰ Pismo Preradovića Kuhaču, 11. 9. 1863.: »Drage volje zadovoljavam Vašoj želji glede posvete Vašeg novog glasbenog djela, možete mu moje ime na čelo staviti, ako mislite tim mu bolje put prokročiti u narod.« (Preradović u M. Š. 1891: 58).

¹¹ Pismo Preradovića Kuhaču 11. 9. 1863., Pisma Petra Preradovića, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, R 3663/I. Usp. i: Pismo Kuhača Hartmannu, 15. 11. 1863., br. 53 (Kuhač 1992: 48-50; prijevod 91-93). Kuhač piše: »Gospodin Preradović mi je odgovorio na moje pismo vrlo laskavo i poticajno te izjavio da će preuzeti 50 primjeraka koje će i platiti. Dar koji nije u korist skladatelja nego izdavača! Iskreno rečeno, ovaj mi je dar bio vrlo drag jer veoma želim da Vi, gospodine Hartmanne, s mojim skladbama napravite dobar posao da Vam ostala gospoda knjižari u Zagrebu, koji baš nisu bili spremni da se žrtvuju, mogu malo zavidiati« (Kuhač 1992: 92). Vidi također i: Pismo Kuhača L. Hartmannu, 8. 9. 1864., br. 20 (II, 19) (Kuhač 2022: 226-228); Pismo Preradovića Kuhaču, 11. 9. 1863. (M. Š. 1891: 58).

¹² Pismo Kuhača Preradoviću, 9. 9. 1864., br. 21 (II, 20).

Zbirka *Vilini glasovi* zamišljena je, dakle, reprezentativno. Kao takva predstavljena je i na »Prvoj izložbi dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj« koja se održala u Zagrebu od kolovoza do listopada 1864.¹³ Na izložbi su osim zbirke *Vilini glasovi* predstavljene i skladbe *Selsko kolo* op. 15 (Osijek: Vlastita naklada, 1860.), *Požeška polka* op. 17 (Zagreb: L. Hartman, 1864.), *Zagrebačka četvorka* op. 18 (Zagreb: L. Hartman, 1864.) i *Svatovsko kolo* op. 19 (Zagreb, L. Hartman, 1864.), dakle, prvi Kuhačevi hrvatski komadi koji su (izuzev *Selskog kola*) objavljeni kod domaćeg nakladnika.¹⁴ O izložbi Kuhač izvješćuje i Preradovića ističući »kako je privatno saznao« da je upravo zbirka *Vilini glasovi* privukla posebnu pozornost (Kuhač 2022: 228).¹⁵ U javnom prostoru Kuhačevi radovi nisu dobili značajniju pažnju pa se u člancima u *Domobranu* i *Narodnim novinama* u prezentaciji XIX. podrazreda njegovo ime ni ne spominje. Istaknute su na prvom mjestu opere Vatroslava Lisinskog, radovi Ferde Wiesnera Livadića, Franje Pokornog, Franje Ksevera Čačkovića te Kornelija Stankovića (*** 1864a; *** 1864b).¹⁶ Unatoč slaboj recepciji u dnevnom tisku, Kuhačeva je posveta postigla svoju svrhu već utoliko što se Kuhač u svojoj komunikaciji s knjižarima, nakladnicima ili drugim (potencijalnim) podupirateljima rado pozivao na važne osobe koje su se raspitivale za njegova djela (Strossmayer, Preradović, Pejačević)¹⁷ ili je isticao imena kojima su njegova djela posvećena kao garanciju njihove kvalitete:

Uzmognem li tu svoju iskrenu i bez laskanja izjavu čimgod podkrijepiti, to izvolite presvietli gospodine promotriti imena onih muževa, kojim sam svoje

---

¹³ Kuhačevi su radovi navedeni u XXIX. podrazredu: Djela i sprave učevne, naknadnine i pripreme za podučavanje, pod br. 3450, str. 239: »Koch, Franjo, iz Osieka; više komposiciah za glasovir, i to: selsko kolo, vilini glasovi, zagrebačka četvorka, požeška polka, svatovsko kolo, mi smo braćo, slavensko kolo u šest licah, naris i opis figurah.« (*** 1864c: 239).

¹⁴ Detaljniji popis Kuhačeva opusa dostupan je u knjižici *Tragovima glazbene baštine* (Blažeković 1984: 31-47), kao i na web-stranici projekta Franjo Ksaver Kuhač (1834 – 1911) (Blažeković 2010.).

¹⁵ Pismo Kuhača Preradoviću, 9. 9. 1864., br. 21 (II, 20).

¹⁶ *Narodne novine* još u oskudnije informacijama o glazbenim izlošcima od *Domobrana* te navode samo: »Niekoliko glasbenih komadah, sastavljenih od Lisinskoga, Pokornoga, Čačkovića, Schwarza i pojenja cèrkvena od Kornelia Stankovića leže upravo u uglu na ogled.« (*** 1864a).

¹⁷ Npr. Pismo Kuhača knjižaru Antunu Jakiću, 15. 5. 1864., br. 11 (II, 10) (Kuhač 2022: 40).

prijašnje skladbe prikazao; Preuzviš. biskupa Strossmayera, Julija grofa Jankovića, Livadić-Wiesnera Samoborskoga, Petra pl. Preradovića, Srečka Laya i nedavno Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. (Kuhač 2021a: 313)¹⁸

Zanimljivo je u pismu Kuhača Preradoviću čitati i o Kuhačevim razmišljanjima i stavovima o tome što je »nacionalna glazba« i kako se ona prema Kuhačevu mišljenju percipira nalazeći uvijek povoda promovirati svoj plan i zadaću za prikupljanjem narodnih napjeva na kojima bi se utemeljila i umjetnička glazba. Kuhač se u svojim estetskim nazorima, smatra Sanja Majer-Bobetko, nadovezuje izravno na ideje ilirizma, zagovarajući onu glazbu koja je temeljena isključivo na nacionalnoj osnovi (Usp. Majer-Bobetko 1979: 17-29). U pismu Preradoviću tako Kuhač objašnjava potrebu prikupljanja narodnih popijevki na temelju kojih bi se izradila, kako će kasnije formirati, »hrvatska glazbena gramatika« (Kuhač 1905: 127):

Zagrebačka četvorka nije skladana od narodnih popjevaka, već je originalna, jer ja polazim od mišljenja da će višestruka obrada narodnih popjevaka više naštetiti nego koristiti. Kroz mnoge preinake koje je na takvim djelima čovjek primoran primijeniti, narodnoj popijevci oduzeta je njena prirodna ljepota, a uglavnom i njena karakteristična pojava. Drugo, takvi proizvodi ne obogaćuju slavensku glazbu! U koncertnim i plesnim dvoranama, kao i u marševima i sl., čuju se samo jedne te iste melodije. Izvjesna publika zatim kaže 'slavenska glazba je zastrašujuće monotona', ne znajući, da je (u cjelini) tim riječima izrečeno nešto veoma nelogično, jer vjerojatno ne postoji narod koji je popjevka bogatiji od južnih Slavena.

Kad čujem takve, često nepromišljene riječi koje izriču poglavito Slaveni, najradije bih uza sebe imao 1000 narodnih popjevki kako bih ih uvjerio u suprotno i posramio. Zasada ne mogu ništa, no nadam se da ću s vremenom nešto moći učiniti i u pogledu toga. U međuvremenu želim pisati što originalnije mogu. Da li sam pogodio pravi ton, ostavljam slavenskoj publici na prosudbu. Međutim, sigurno je da idemo prema željenom cilju u južnoslavenskoj

---

¹⁸ Pismo Kuhača knezu Medi Puciću, 24. 2. 1869., br. 185 (II, 180). Medi Puciću posvećena je Kuhačeva skladba *Sriemske narodne pjesme*, op. 26 (Osijek: Vlastita naklada, 1869.).

glazbi samo ako prije svega formiramo narodni lied i narodni ples. Tek kada imamo mnogo Prostih kola, Kola s figurama i Danica – a pored toga i jednu moćnu zbirku narodnih popjevaka možemo zakoračiti prema većim skladbama, prema operi; sad još ne! Jer koji skladatelj ovih dana poznaje pravilo po kojemu bi mogao tvrditi da je ovo ili ono slavensko u glazbi? I kad bi netko bio tako odvažan, ne bi li narod protestirao protiv toga? Dakle, mi moramo kao, primjerice, Mađari – prvo skladati nebrojene plesove, i tek tada, kad glazba Kola bude ukorijenjena toliko da odzvanja u svakog glavi, možemo skladati veća glazbena djela. Tako su Mađari skladali stotine čardaša prije no što su došli do opere. Kada je sad Erkel izvodio svojeg Hunyadija, svi su ga smatrali mađarskim. Zašto? Zbog toga što su taj čardaš i Rákóczy marš, iz kojih se zapravo Hunyadi sastoji već dovoljno ukotvljeni kod publike. – Oprostite, Vaša Plemenitosti, što sam bio toliko slobodan ovdje iznijeti svoje mišljenje. To sam učinio zato da Vaša Plemenitost vidi koju motivaciju imam da uglavnom pišem plesove. – Prostom kolu dao sam glazbenu formu koju do sada još nije imao. Gospodin Stanković i drugi također su već pisali kolo, no nisu mu dali vlastiti umjetnički oblik, već su kopirali gajdaš i tamburaš. Vrlo sam spreman prihvatiti da forma koju sam odredio Kolu nije u potpunosti savršena, no za dobru bi stvar već zaista mnogi trebali biti oduševljeni i svatko bi morao nešto doprinijeti pa ćemo ubrzo imati jednu zaokruženu formu Kola! (Kuhač 2022: 228-229)¹⁹

Da je Preradovićeva potpora Kuhaču ostvarila svoju svrhu i ostavila željeni učinak, svjedoči i nekrolog pjesniku Ivana Trnskog objavljen u časopisu *Vienac* 1872. u kojem se apostrofira Preradovićevo pokroviteljstvo, ali i podudarnost u njihovim stavovima. Osim toga, naredni reci također upućuju i na utjecaj koji je Kuhač u međuvremenu ostvario:

Mnogim njegovim pjesmam izumlješe napjeve Lisinski, Livadić, Zajc i Koch, ovaj mu dapače posveti svoje 'Viline glasove' za glasovir, a pokojnik Kochu uz liepo pisamce posla nagradicu, koliko dati mogaše. Preradović štovaše Kocha i bijaše mu blagoumni zakrilnik i savjetovalac. Mnogo se staraše o tom, kako bi se izdala Kochova velika sбирka narodnih napjeva te mišljaše, da bi pri tom

---

¹⁹ Pismo Kuhača Preradoviću, 9. 9. 1864., br. 21 (II, 20).

imali sudjelovati sabor, vlada, akademija, matica i naši mali i veliki meceni. G. Koch čuva 8 dopisa našeg slavnog pokojnika kao svetinju, u kojih jednom, još god. 1863 spominjuć, da nije vještak, pristaje uz nazore Kochove ovimi od prilike besjedami: 'Ja se s vama podpunoma slažem. Svakoj dobroj glasbi korien je u narodnoj popievci i u poskočnicah ili plesaćih začinkah. S toga će se osobitost glasbe samo onda održati, ako se izcrpe ona obadva vrela u toliko, da otmu gospodovati svakomu uhu. Uzme li to gospodstvo mah, uhvati li se, da sliku i prilike izustim, prvo, umilovano zemljište, onda je lako uzgojiti ciet i u cvietu miris, što se ljuvi svietu ugladjene i utančene ćudi – taj je cviet opera. (I. T. 1872: 571)

ODNOS GLAZBENIKA I TEKSTOPISCA (1): KUHAČEVE SKLADBE NA PRERADOVIĆEVE STIHOVE

Broj Kuhačevih djela kao skladatelja nije velik, ali nije ni zanemariv: 61 numeriran opus te 30-ak datiranih i nedatiranih skladbi bez oznake opusa, ne uključujući obrade skladbi drugih skladatelja.²⁰ S obzirom na to da se radi o nepreterencioznim skladbama salonskog tipa, one nisu dobile značajniju pažnju u smislu analize i vrednovanja. Tome je pogodovao i stav samog skladatelja o vlastitom radu koji je priznao da je bio više sklon znanstvenom nego kreativnom skladateljskom radu. Tako Kuhač kaže (a taj se ulomak često citira uz spomen Kuhačeva opusa):

Kada je Lisinski god. 1854. umro, nije u nas nikoga bilo, koji bi se usudio komponirati što hrvatskoga, osobito ne hrvatske glasovirske komade. Da ne bude i nadalje takva praznina u našoj glazbenoj literaturi, latio sam se ja godine 1860. toga posla, komponirajuć takve hrvatske glasovirske komade, za koje sam mislio, da su potrebni u hrvatskim kućama, u kojima se glasovira. No, čim se je pojavio komponista Ivan pl. Zajc i još neki drugi hrvatski

---

²⁰ Blažeković ističe da u skupinu obrada ulazi i dio skladbi s oznakom opusa (bilo da se radi o obradama skladbi drugih skladatelja ili obradama narodnih skladbi), kao što je spomenuta zbirka *Vilini glasovi* op. 16, no one su uvrštene u prvu skupinu kako bi se zadržao Kuhačev niz po broju opusa (usp. Blažeković 1984: 31).

komponisti, prepustio sam namah njima to polje, pošto sam od vjeka imao više nagnuća, a i više sposobnosti za glazbeno-znanstveni rad, nego za komponiranje, što sam glazbu tvorio prije šezdesetih godina, bili su samo izlievi časovitog veselja mladoga čovjeka, dakle plesovi no i one salonske moje kompozicije bile su samo prigodne stvari, da ispunim koju prazninu naše literature, ili da bude malo promjene u mom dosta tegotnom i suhoparnom radu analizirajući pučke melodije. Kao komponista nikad nisam stavio kakve pretenzije, jer strogi kritik sama sebe, uvidio sam, da kompozicija nije pravo moje polje. (Kuhač 1904: 10-11)

Kuhačev opus obuhvaća pretežno skladbe za klavir: razne plesove (polke, polke-mazurke, kvadrilje/četvorke, valcere), kola, fantazije, koračnice, te u manjoj mjeri popijevke za glas i klavir te zborove. Većih se glazbenih vrsta nije prihvaćao iako iz korespondencije saznajemo da mu je Preradović ponudio libreto za operu (libreto prethodno namijenjen Lisinskome) (Kuhač 2022: 237; Kuhač 2021a: 494).²¹ Kuhačev je plan bio 1867., nakon dovršetka zbirke pjesama (*Južno-slovenske narodne popievke*), posvetiti se skladanju opere. No, okolnosti nikada nisu dovele do toga – zbirka pjesama postala je Kuhačevo cjeloživotno djelo (prve četiri knjige pjesama objavljene su između 1878. i 1881., a dio građe ostao je neobjavljen),²² Preradović je umro 1872., a i Kuhač svojim skladateljskim potencijalom ne bi bio dorastao tom zadatku.²³ Međutim, Kuhačeve su skladbe odraz potrebe jednog vremena i mogu se vrednovati u tom kontekstu bez obzira na njihovu umjetničku vrijednost. Iako Kuhač naglašava da nije imao pretenzija kao skladatelj, ipak je bio svjestan da će mu status skladatelja lakše otvoriti brojna vrata koja bi mu inače kao nepoznatom pioniru nove znanstvene grane – »komparativne muzikologije« (Kuhač 1904: 7) – ostala zatvorena.

---

²¹ Pismo Kuhača Milanu Krešiću, 17. ili 18. 11. 1864., br. 28 (II, 24); Pismo Kuhača Ferdi Livadiću, 5. 3. 1867., br. 101 (II, 95).

²² Peti svezak uredili su 1941. Božidar Širola i Vladoje Dukati (detaljnije u: Marošević 1989.).

²³ Iako je sam Kuhač neskromno tvrdio: »Kada bi bila u mene velika volja za kompoziciju, da bih lako mogao komponirati, recimo koju operetu ili operu, jer invencije za stvaranje melodija bilo je dosta u mene, a i u glazbenoj tehnici bio sam dobro upućen« (Kuhač 1904: 11).

U ovom radu spominjemo samo one Kuhačeve skladbe nastale na stihove Petra Preradovića. To su zborovi: *Koračnica u slavu preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Juraju Strossmayeru* [u daljnjem tekstu *Koračnica Strossmayeru*], op. 29 (1871.)²⁴ (o njoj više u sljedećem poglavlju), *Veselje mladosti*, op. 34 (1874.), *Bože živi* [1] op. 37/1 (verzija za muški zbor, 1870.) i *Bože živi* [2] op. 37/2 (verzija za muški zbor uz klavir; verzija za muški zbor a cappella) te *Tužna ljuba* za sopran i bariton uz klavir (1862.). Skladbu *Miruj, miruj srce moje* navodi Županović, ali nije navedena na popisu Kuhačevih skladbi već se radi o njegovoj obradi.²⁵ Na Preradovićev tekst nastalo je djelo *Putnik* op. 52, deklamacija za recitatora uz glazbenu pratnju.²⁶ Djelo je prouzvelo Hrvatsko akademičko društvo Velebit u Beču 11. 7. 1879. prigodom svečanog prijenosa pjesnikovih posmrtnih ostataka u Zagreb. Uz notni zapis tiskan je i Kuhačev naputak za izvedbu.

Isti su Preradovićevi stihovi inspirirali i druge hrvatske skladatelje: Franju Maksima Bravu (zbor *Bože živi*), Vilima Justa (zbor *Bože živi*, op. 34), Vatroslava Lisinskog (solo pjesma *Miruj, miruj, srce moje*; zborovi *Putnik*, *Veselje mladosti*), Ferdu Livadića (solo pjesme *Bože živi*, *Tužna ljuba* (1) i (2)), Vatroslava Kolandera (*Bože živi*, *Putnik*), Ivana Padovca (zbor *Veselje mladosti*), Vjekoslava Rosenberga-

---

²⁴ U popisu Kuhačevih skladbi stoji godina 1870. koja je pridodana s obzirom na godinu Strossmayerova povratka s Koncila. No, prema korespondenciji zaključujemo da skladba nije mogla biti objavljena prije kraja 1871. To potvrđuje i pismo Račkog Strossmayeru od 12. 12. 1871. u kojem piše: »Koch nije mi dao mira, da Vam pošaljem ovo njegovo Vam posvećeno muzikalno djelo, jer da se ne može prije, dok Vam ne dođe u ruke, u svijet otisnuti, a dugo bi bilo čekati na Vaš povratak u domovinu.« Rački Strossmayeru, 12. 12. 1871., br. 148 (Šišić 1928: 150).

²⁵ *Veselje mladosti*, op. 34 objavljeno je kao verzija za jedan glas i klavir (u G-duru) u časopisu Školski prijatelj, 8, 15. 2. 1874. Sačuvana je i u autografu (u D-duru), HR-HDA-805 XVI-50/prilog 16, IX-32/prilog 37. Dvije verzije skladbe *Bože živi* sačuvane su kao autograf, [1] HR-HDA-805 XVI-50/prilog 20 (in C, 1870); [2] HR-HDA-805 XVI-50/prilog 13a i 13b (in D). Skladba *Tužna ljuba* čuva se u autografu, HR-HDA-805 VIII-25/prilog 22 (in c). Nema oznake opusa, a u popisu je označena pod brojem 7*. U zbirci *Bisernica, sbirka popevaka za 4 muška grla* (Vienac, Zagreb 1874.) objavljene su u verziji za muški zbor: *Hrvatska himna* (*Bože živi* [2]), str. 1; *Koračnica Strossmayerova*, str. 16; *Veselje mladosti*, str. 18; *Miruj srce moje*, str. 39. Za skladbu *Tužna ljuba* i deklamaciju *Putnik* vidi i prijepise Đure Nazora. Pjesma *Miruj srce moje* poznata je kao skladba Paje Kolarica koju je Kuhač priredio i objavio u 1. svesku svoje zbirke *Južno-slovenske narodne popevke*, a u zbirci *Bisernica* navedena je pod Kuhačevim imenom.

²⁶ Tiskano kao prilog u časopisu *Vienac*, god. XII, br. 19, 8. 5. 1880.

Ružića (*Bože živi, Miruj, srce moje* za klavir), Franju Serafina Vilhara Kalskog (*Bože živi*), Ivana pl. Zajca (*Bože živi, Tužna ljubav*) i druge. Navedeni podaci mogu poslužiti za buduću analizu i usporedbu navedenih djela što je u ovoj prilici nadilazilo opseg ovoga rada.

ODNOS UMJETNIKA I MECENE (2): KUHAČ / PRERADOVIĆ – STROSSMAYER

J. J. Strossmayer nesumnjivo je jedan od najvećih mecena u Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. Njegova potpora u pravom smislu mecenatstva nije bila samo financijska (stipendije, pomoći, kupnja umjetničkih, književnih i glazbenih djela), već je vrlo često davao preporuke, posredovao, uzimao »pod okrilje«. ²⁷ Podupirao je razne umjetnike, a među njima i brojne glazbenike (usp. Popovčak 2014.). Preporučujući se u biskupovu zaštitu ili mu zahvaljujući za nju, ali i samo slaveći njegove zasluge, mnogi su mu umjetnici posvećivali svoja djela, pa tako i Kuhač i Preradović. O skladbama posvećenima biskupu Strossmayeru recentno je pisala Sunčana Bašić navodeći 20 (pronađenih i nepronađenih) skladbi: Josipa (Giuseppe) Bozzottija, Josipa Bříze, Vilima Gustava Broža, Gjura Eisenhutha, Valerijana Frimla Antunovića, Vladimira Josipa Hafnera, Jaroslava Horyna, Franje Krežme, Franje Kuhača, Đure Prejca, Antuna Stöhra, Dragutina Trišlera, Josipa Vallingera, Ivana pl. Zajca, Otta Žerta, a zasigurno to nije njihov konačan broj (Bašić 2016.).

Odnos Kuhača i Strossmayera detaljno je obradila Dubravka Franković ističući (gotovo zamjerajući?) u zaključku članka kako Strossmayer nikada nije Kuhaču pružio stalnu materijalnu podršku (Franković 1978: 244-245). No, iz korespondencije Kuhača i Strossmayera, kao i Strossmayera i Račkog, velikog Kuhačeva podupiratelja, iščitavamo da je Strossmayer prepoznao važnost i vrijednost Kuhačeva rada, ali je samog Kuhača smatrao lakomislenim zbog njegovih

---

²⁷ O oblicima Strossmayerova mecenatstva više u Brešić 2016.

odluka vezanih uz (ne)zaposlenje.²⁸ Prije *Koračnice Strossmayeru* Kuhač je biskupu posvetio i fantaziju za klavir *Mi smo braćo ilirskog* op. 20 (Kuhač [1865.]),²⁹ a posvećujući mu *Koračnicu* u prvome mu je planu ipak bilo objavljivanje njegove zbirke narodnih napjeva.³⁰

Posvećujući biskupu koračnicu (o čijem će nastanku biti riječi u nastavku) ne možemo ne spomenuti rivalstvo između Kuhača i Zajca. Naime, nakon što je iz časopisa *Vienac* saznao da u isto vrijeme i Ivan Zajc priprema poputnicu Strossmayeru (***) 1871.),³¹ Kuhač je bio neugodno iznenađen, a čini se i opterećen vjerojatnim usporedbama skladbi od strane javnosti. Zato je smatrao da bi se Zajc trebao povući od objavljivanja jer je on sâm prvi došao na ideju takve skladbe.³²

---

²⁸ Tako Strossmayer u pismu Račkomu 4. 8. 1863. piše »Uopće, ako vi tamo u Zagrebu mislite, da je taj čovjek izbilja vrstan štogod izvanrednoga učiniti za našu narodnu umjetnost, ja ću ga drage volje uzeti pod svoje okrilje.« (Šišić 1928: 15). Godine 1880. nalazimo sljedeći stav kao odgovor na objašnjenja Račkoga o Kuhačevoj situaciji: »Možebit ću, kad uzmognem, Kuhaču štogod učiniti. Naši su ljudi lakumni. Taki je i Kuhač.« Strossmayer Račkomu, 31. 7. 1880., br. 626 (Šišić 1929: 295). Za objašnjenje Račkoga vidi: Rački Strossmayeru, 16. 6. 1880., br. 617 (Šišić 1929: 283).

²⁹ O skladbi vidi više u: (Sabljar 2016.).

³⁰ Usp. pisma Kuhača Strossmayeru 1870.-1871.: Franjo Ksaver Kuhač: Korespondencija III (1870.-1874.), pismo Kuhača Strossmayeru, 29. 12. 1870., br. 31 (III, 33b); Franjo Ksaver Kuhač: Korespondencija III (1870.-1874.), pismo Kuhača Strossmayeru, 16. 11. 1871., br. 101 (III, 103).

³¹ Radi se vjerojatno o skladbi *U slavu Strossmayera*, op. 297 (u Pettanovom popisu op. 239), poputnica za glasovir, Fr. Župan, Zagreb [1871.]. Bašić navodi da Zajc obavještava biskupa o posvećenoj mu skladbi u pismu 16. 8. 1871. (Usp. Bašić, 2016: 54). Spominje se i Zajčeva Štrosmajerova poputnica za veliki zbor i orkestar koja je izvedena na koncertu Kola 10. srpnja 1872. Vjerojatno se radi o skladbi *Pozdrav Preuzvišenom gospodinu J. J. Strossmajeru* op. 309b [prigodom njegova došaća u /Zagreb/ na hrvatski sabor god. 1872.] jer je u izvješću Kola navedeno da je izvedena »Pozdrav Strossm. Zaitz«. Usp. (***) 1872a; (***) 1873: 20).

³² U pismu Matiji Mrazoviću (1824. – 1896.) 15. 6. 1871. Kuhač piše: »Ja mislim, da bi Zajcu i meni koristnije bilo, kad on nebi svoje poputnice priobćio, jer u tom slučaju nebi občinstvo silio da svoj sramniteljni sud izriče. Ja s moje strane zato odstupiti ne mogu, jer sam svakako prije te ideje bio, buduć sam se već nekoliko mjeseci sa pjesnikom glede teksta dogovorio; a osim toga je njegova preuz. nalog za štampanje iste pjesme koračnice dala.« Pismo Kuhača Matiji Mrazoviću, 15. 6. 1871., br. 59 (III, 63) (Kuhač 2021b: 105). U pismu Ljubuju Dlistušu (1850. – 1921.), tada učitelju u Rumi, Kuhač se vrlo nepovoljno izražava o Zajčevoj skladbi, odričući mu originalnost, i optužujući za podložnost (lošim) stranim utjecajima te 16. 2. 1872. piše: »Zajc je u glasbi neki renegat, koji misli, da hrvatska glasba

Također je smatrao da je prednost njegove skladbe što je više u narodnom duhu, kako ističe u pismu Vatroslavu Račkomu: »Ona [koračnica] se od Zajčeva »Strossmayer marscha« u toliko razlikuje, da je više za narod tj. u narodnom smislu komponirana, te se njom preuzvišeni više kao narodni vodja nego kao biskup slavi, a ovo posljednje upravo je bilo Zajčeva namjera« (Kuhač 2021b: 218).³³

Kuhačeva i Zajčeva skladba najranije su zabilježena glazbena djela posvećena biskupu Strossmayeru. Preradović je u Strossmayerovu čast napisao nekoliko pohvalnica, a i posvetio mu je svoju zbirku pjesama *Nove pjesme* (Preradović 1851.).³⁴ Pjesnikova je motivacija za posvetu zasigurno drugačija od Kuhačeve: dok potonji sebi nastoji osigurati egzistenciju, prvi vlastitim stihovima kaže »Da pod štitom tvog imena I Sačuva ih od vremena!« (Posveta u: Preradović 1851.: bez pag.). Stoga je Kuhačev potez da se obrati Preradoviću kao tekstopiscu za svoju koračnicu bio logičan.

Nakon odnosa koji su razvili radeći na *Koračnici Strossmayeru*, Kuhač se Preradoviću obraća i kao savjetodavcu tražeći od njega preporuku kome da posveti svoju zbirku narodnih pjesama, razmatrajući s jedne strane djelo posvetiti Strossmayeru, a s druge velikom knezu (Nikolaj Nikolajević st.?, 1831. – 1891.) ili ruskom caru (Aleksandar II.).³⁵ Preradovićev je savjet bio da za takvo narodno djelo nije zgodno tražiti potporu u tuđini i da »najdostojnije bi bilo i najprikladnije, da se djelo posveti našem meceni«.³⁶

---

tako postaje, ako se njemački i taljanski (a to pako najlošiji i najprostiji napjevi) smjese u jedno. Za primjer Vam šaljem Zajčev Strossmayerov marš, u kojem ni jedne originalne misli nema, nego same reminiscence; ne govoreći o mnogo muzikalnih pogreškah.« Pismo Kuhača Ljuboju Dlustušu, 16. 2. 1872., br. 117 (III, 120) (Kuhač 2021b: 199).

³³ Pismo Kuhača Vatroslavu Račkome, 3. 5. 1872., br. 129 (III, 132).

³⁴ Od pjesama posvećenih Strossmayeru vidi: *Biskupu Strossmayeru* (Drhtnu Rim vječni) iz 1870., *Pjesma koračnica* (U slavu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru) iz 1871. te *Pjesma biskupu Strossmayeru* (Zviezdo presjajna na vidiku našem!) iz 1868., objavljena postumno u *Obzoru* 1889. (navedeno prema: Padovan 1995: 241-245). Vidi i Preradović 1890: 235-238, 332-334.

³⁵ Usp. Pismo Kuhača Preradoviću, između 18. 5. i 1. 6. 1871., br. 53 (III, 57) (Kuhač 2021b: 302).

³⁶ Pismo Preradovića Kuhaču, 4. 6. 1871. Navedeno prema: M. Š. [Milivoj Šrepel], Preradović prema glazbi, *Vienac*, XXIII (1891.) 4, 60. Vidi također i pismo od 24. 3. 1872.: »Vaše djelo može biti posvećeno samo *slavenskomu* vladaru ili *slavenskomu* rodoljubu; protivno bi bila anomalija.« Ibid.

ODNOS GLAZBENIKA I TEKSTOPISCA (2): SURADNJA KUHAČA I PRERADOVIĆA NA SKLADBI *KORAČNICA STROSSMAYERU*

Druga grupa Kuhačevih pisama Preradoviću odnosi se na skladbu *Koračnica Strossmayeru* op. 29.³⁷ Ostvarivši raniji kontakt s pjesnikom, Kuhač mu se obratio za suradnju na skladbi biskupu u čast. Za razliku od ostalih skladbi nastalih na Preradovićeve stihove koje su spomenute ranije, ova je skladba specifična po načinu nastanka. Uobičajeno su se glazbenici inspirirali pjesničkim stihovima koje su zatim uglazbljivali. Stihove su nalazili u tiskanim zbirkama, kao i novinama i časopisima, a nerijetko su međusobno kontaktirali bez obzira na to je li među njima ostvareno ranije poznanstvo ili nije.³⁸ Obrnuti je, i daleko rjeđi, postupak onaj u kojem se tekst piše na već postojeću melodiju jer je puno teže uskladiti metriku stiha i glazbe. Kuhač se, međutim, nije dao smesti, ističući: »Dobro poznajem pravilo koje naređuje 'najprije tekst, a potom glazba', jer glazba mora uzeti u obzir duge i kratke slogove; međutim, prema prilikama bi se to pravilo moglo i obrnuti, a da se pri tome ne bude nevjernik« (Kuhač 2021b: 297).³⁹

Može se činiti da je Kuhač prethodno razmotrio prvu mogućnost – uglazbiti pohvalnicu koju je Preradović ranije posvetio Strossmayeru, ali je smatrao da je ne može upotrijebiti na zadovoljavajući način.⁴⁰ Međutim, Kuhač nije kretao od ideje da uglazbi (na najbolji mogući način) tekst posvećen biskupu, već je

³⁷ O toj grupi pisama vidi i kod D. Franković (Franković 1978: 207-208, fusnota 34).

³⁸ Tako primjerice Ferdo Livadić piše Franji Markoviću: »Oprostite, da bez poznanstva podufam se Vas ponizno moliti, ako Vam poslovi dopuščaju poradi jedne pjesme »Zagrebinja« u slučaju da Vam je poznata, za daljnje strofe prositi. Nekako jesu mi se zateple ili zgubile. Ja mislim, da više tih mora biti. Veoma je krasna. Pervi redak već jesam u glasbu stavio. Vi budete prosudili, jeli bi prosta ostala, ali da bise daljne strofe, svaka posebno u glasbu stavile, jerbo za prosteši puk lerkše [?!] jedna melodia zapamtiti može. G. Švarc uputio me je, da se na Vas ili G. Zahara Ivana, kako njegovo pismo odzada na cedulici svedoči, obratim. Ako želite Vašu koju pjesmu, da nju u glasbu stavim, dragovoljno i sa veseljem ktomu pripravan jesam. U Samoboru dne 7. ožujka 873 Vaše Blagorodnosti Sluga ponizen Ferdo Livadić Oprostite, kao negdašni njemački pravnik, da nešto po Samoborski pisao sam.« Pismo Ferde Livadića Franji Markoviću, 7. 3. 1873., Arhiv HAZU, Zagreb, Ostavština Franje Markovića, kut. 10, sign. XV-37/19.

³⁹ Pismo Kuhača Preradoviću, 27. 4. 1871., br. 49 (III, 53).

⁴⁰ »[...] ja nisam mogao uhvatiti veličanstvenost pjesme i upotrijebiti ju za jednu takvu koračnicu.« Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 27. 4. 1871., br. 49 (III, 53) (Kuhač

kod njega u prvom planu bila ideja pisanja koračnice i to kao glazbenog oblika utemeljenog na narodnoj glazbi – odgovarajućeg karaktera koračnice, ali da nije samo instrumentalno djelo već da se u jednom dijelu i pjeva.⁴¹ Zato mu je trebao vješt pjesnik koji je bio kadar prilagoditi se unaprijed zadanoj glazbenoj metrici.

Povod za Kuhačevu skladbu u Strossmayerovu čast bio je biskupov povratak s Vatikanskog koncila 1870., no zbog loše organizacije, kako objašnjava u svom pismu Preradoviću, nije realizirana na vrijeme. Kuhač Preradoviću piše prvi put o svojoj molbi tek u travnju 1871. Kuhač je, naime, želio pribaviti stihove na melodiju koju je sastavio, a koja se svidjela njegovim prijateljima i koji su smatrali »da bi bilo šteta za narodnu glazbu da ta melodija propadne« (Kuhač 2021b: 297).⁴² Prvotno se po tom pitanju Kuhač obratio mladom osječkom pjesniku Kovačeviću kojeg je Strossmayer podupirao još za vrijeme studija.⁴³ Ta se suradnja nije ostvarila jer je Kovačević smatrao »da je shema koju sam mu dao jest jedna dosada nepostojeća forma stiha i da je sve u svemu ta poezija preslobodna i previsoka umjetnost za koju bi se pjesnik morao i smio podčiniti skladatelju« (Kuhač 2021b: 297).⁴⁴ Pozivajući se na zajedničko poštovanje prema biskupu, kao i prema domaćoj umjetnosti, Kuhač se zatim obratio Preradoviću. S jedne je strane vjerovao da »veliki meštar hrvatske poezije« (Kuhač 2021b: 297)⁴⁵ može ostvariti ono što mladi pjesnik nije umio, dok s druge strane stoji i Kuhačeva namjera da iskazivanjem časti dvama velikim podupirateljima osigura financiranje svoga glavnog projekta – zbirke narodnih napjeva. Ne skrivajući i taj motiv, Kuhač kaže Preradoviću: »Dva će sada najveća imena naše nacije, Strossmayer i Preradović,

---

2021b: 296-297). Radi se o pjesmi *Biskupu Strossmayeru* (Drhtnu Rim vječni) objavljenoj 1870. u časopisu *Vienac* (g. II, br. 12, str. 177).

⁴¹ »Već sam dulje vrijeme namjeravao komponirati koračnicu u slavu njegove ekselencije, čiji bi glazbeni oblik bio utemeljen na našoj narodnoj glazbi, što se sastoji u tome da se u jednom dijelu koračnice i pjeva. U tu sam si svrhu načinio brojne bilješke i samo čekao na tekst koji bi se u takvom obliku koračnice mogao upotrijebiti.« Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 27. 4. 1871., br. 49 (III, 53) (Kuhač 2021b: 296).

⁴² Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 27. 4. 1871., br. 49 (III, 53).

⁴³ Radi se vjerojatno o odvjetniku, književniku i političaru Đuri (Gjuri) Kovačeviću (1842. – 1910.) koji je o proslavi 50. godina biskupstva 1900. uručio biskupu Strossmayeru himnu koju je sam napisao, a uglazbio je Dragutin Trišler (1858. – 1918.) (Usp. Bašić 2016: 60). O Kovačeviću više vidi u: (Ostajmer 2007.).

⁴⁴ Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 27. 4. 1871., br. 49 (III, 53).

⁴⁵ Ibid.

sakupljaču pjesama sigurno prokročiti put i biti najboljom preporukom za njegovih 1.200 pjesama koje uskoro namjerava objaviti.« (Kuhač 2021b: 297)⁴⁶

Koračnica Strossmayeru objavljena je kao Kuhačev op. 29. Skladana je u F-duru za muški zbor uz glasovir. Kuhač ju je objavio u vlastitoj nakladi tiskom Lavoslava Hartmana. Objavljena je i u zbirci *Bisernica, sbirka popievaka za 4 muška grla* (***) 1874: 16).⁴⁷ Nakon praizvedbe 10. 4. 1872., u *Viencu* je objavljen Preradovićev tekst pjesme *U slavu Strossmajera!* s reklamom da se tiskana skladba može nabaviti u knjižari Lavoslava Hartmana (Preradović 1872.).

Pokušat ćemo na temelju korespondencije rekonstruirati način nastanka ovog djela. Osim rasprave o samom djelu, pisma sadrže i neke Kuhačeve estetske poglede na glazbu, komentare nekih aktualnih političkih događanja, kao i molbe za podupiranje, savjetovanje i preporuku vezano uz objavljivanje Kuhačeve pjesmarice *Južno-slovenske narodne popievke*.⁴⁸ Prvu ideju/shemu za melodiju koračnice koju Kuhač daje još u prijedlogu Kovačeviću, Kuhač je skladao na postojeći tekst jedne pjesme kojoj Kuhač ne navodi ime (ističe samo da je nepoznata i da je melodija u skladu s prozodijom te pjesme):

Sei will - kom-men der du heim-kommst vom Kon-zil, vom Kon-zil.

Ta ideja u konačnoj skladbi nije zadržana. Nažalost, u Kuhačevim konceptima korespondencije nije sačuvana prvotna melodija vokalne dionice (prepisana s provizornim tekstom) koju je Kuhač poslao Preradoviću. S obzirom na daljnji tijek korespondencije, možemo pretpostaviti da se početna melodija do završne verzije ipak malo mijenjala kako bi se uskladila s tekstom. Prema Kuhačevim riječima, promjena nije znatnije utjecala na melodiju već je dala drugačiju boju harmoniji.⁴⁹

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Tiskano u sveščićima po dionicama.

⁴⁸ Vezano uz posljednje vidi pogotovo Franjo Ksaver Kuhač: Korespondencija III (1870-1874), pismo Kuhača Petru Preradoviću, između 18. 5. i 1. 6. 1871., br. 53 (III, 57) (Kuhač 2021b: 301-303).

⁴⁹ »Melodija time nije izgubila ni jednu notu, samo je harmonija dobila malo drugačiju boju koja ne samo da cjelini dobro pristaje, nego joj daje čak i više karaktera.« Franjo

Melodija je koračnice jednostavna, ali pjevna. Klavirska je pratnja shematska – donosi karakterističan ritam koračnice i podržava melodiju koju izvodi zbor u homofonom slogu. Glavna melodija povjerena je prvim tenorima dok su ostali glasovi harmonijska nadopuna. Uvodni taktovi klavira daju akordičku intonaciju zboru tipičnom mješovitom kadencom (IV-II-V-I) dajući (samo) intonaciju zboru. Prvi dvotakt započinju tenori i basi u oktavama, a drugi sekvencno u decimama (»Naša diko naša slavo«), a zatim troglasno do kraja fraze (»Naš junače zdravo zdravo«) logično gradeći cjelinu. Na isti način ponavlja se sljedeći stih (»Sve što sborom – ili tvorom«) koji do kraja cjeline (»Našeg roda sreći služi«) modulira u a-mol. Harmonija prvog dijela je jednostavna, u t. 9 obojana sniženim VII. st. (dominanta za IV. stupanj) koji daje karakterističan prizvuk. Neobično je što je nakon 4. stiha glazbeni dio zaokružen, no tekstualni/pjesnički dio ulančava se rimom sa sljedećim stihom. Sljedeća cjelina ponovno počinje u F-duru (»Sve se oko tebe druži, Milog oko vodje svog«). Melodijska veza s prethodnom cjelinom može se naći u silaznom nizu koji se javlja na stihove »zdravo, zdravo« odnosno »tebe druži / vodje svog«. Posljednja dva stiha (»Oj narodni kolovodjo, Vodio te mili Bog!«) ponove se kao poanta na istu melodiju koja harmonijski donosi ipak malo raznolikosti kroz slijed uklona F-dur – d-mol – C-dur – F-dur. Dvodijelni klavirski dio koji slijedi u subdominantnom B-duru donosi dva nova ugođaja i salonski plesni karakter doimajući se naposljetku suvišnima u pohvalnici biskupu koja je trebala biti glavna intencija skladbe.

Kuhač navodi osnovni ugođaj, odnosno, njegovim riječima, »glazbeni sadržaj«: »Hrvat moli i maršira (bori se) za svoju domovinu«, a u osnovi je i ideja o (južno)slavenskom jedinstvu jer pojedini dijelovi, prema Kuhaču, upućuju na karakteristike pojedinih slavenskih naroda: Srba i Bugara, Hrvata i Slovenaca (Kuhač 2021b: 297).

Glazbeni je oblik ove skladbe specifičan. Zamišljena je kao koračnica čiji se prvi dio pjeva (*Marcia*) dok je trio samo instrumentalne fakture pozivajući se na utemeljenost u starom krajiškom običaju:

Ovaj oblik marša inuda [!] doduše nije u porabi, ali je zato upravo prema običaju naših momaka, koji si na maršu ne samo dadu zasvirati, nego za

---

Ksaver Kuhač: Korespondencija III (1870.-1874.), pismo Kuhača Petru Preradoviću, 11. 5. 1871., br. 51 (III, 55) (Kuhač 2021b: 300).

izmjenu i sami koju zapjevaju. Ovaj običaj ne samo da je obstojao za baruna Trenka, koji je, može se reći, bio prvi, što je ovim putem njemački narod upoznao sa hrvatskim pjevom i što no vele 'turskom muzikom' (Türkische Musik), već su se ga naši hrabri Krajišnici i u novije vrijeme držali. A toga običaja, koji nam ujedno podaje novi glasbeni oblik, ne ima zašto da se okanimo, dapače treba da ga domaćim našim komponistam što življe u pamet dozovemo. (***) 1872b)⁵⁰

Raspravljajući s Preradovićem o naslovu, Kuhač nudi uz termin koračnica i njemački naziv *Marsch-Lied* koji mu manje odgovara zbog srodnosti s davorijom što smatra da ne odgovara ovdje predloženom tipu skladbe.⁵¹

Kuhač idejno oblik svoje skladbe objašnjava trodijelnim – pjevanu cjelinu dijeli na dva dijela, a instrumentalnu cjelinu smatra trećim dijelom, temeljeći svaki od tih dijelova, kao što je prethodno spomenuto, na karakteristikama glazbe pojedinih slavenskih naroda⁵² (Kuhač 2021b: 297). Ovdje ponuđena formalna shema skladbe temeljena je prvenstveno na glazbenom materijalu zbog čega odudara od Kuhačeva objašnjenja. Glazbeni oblik u cjelini je dvodijelan (*Marcia – Trio*), a svaki je dio sastavljen na sljedeći način:

1. trodijelna (pjesma) *Marcia* (zbor i klavir) sheme A B C

A-dio (a 8 + a' 8 = 16) velika je perioda; nju čini velika glazbena rečenica (a 8) koja se u svojemu ponavljanju neznatno mijenja na završetku u kadenci (a' 8);

B-dio (b 4 + b' 4 = 8) mala je perioda koja je sastavljena od dviju malih rečenica (promjena druge rečenice u kadenci)

C-dio (c 8 + c 8 = 16) doslovno je ponovljena velika glazbena rečenica.

---

⁵⁰ Izvjestitelj je vjerojatno sam Kuhač koji je u više navrata surađivao s *Viencem* pa tako i 1871. – 1876. (usp. Marošević; Majer-Bobetko 2013.).

⁵¹ Usp. Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 5. 5. 1871., br. 50 (III, 54) (Kuhač 2021b: 298-299).

⁵² Usp. Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 27. 4. 1871., br. 49 (III, 53) (Kuhač 2021b: 297): »Glazba Strossmayerove koračnice je doduše u vrlo popularnom tonu, ali tako da se u njoj nalaze svi južni Slaveni. Prvi i drugi dio upućuju na Srbe i Bugare, drugi i treći dio na Hrvate i Slovence. Prva dva dijela koračnice, dakle oni na koje će se pjevati, su tako uređeni, da svaka strofa teksta zahtijeva 8 stihova (od kojih se dva zadnja ponavljaju).«

Prema tome, postignuta je simetrija završnih dijelova (A, C) s kraćim središnjim dijelom (B).

2. dvodijelni **Trio** (klavir solo) sheme D E oblikovan je na sljedeći način: uvodni taktovi (3)

D-dio ($a + a' = 8 = 16$) velika je perioda (s označenim završecima prima / secunda volta)

interludij (3)

E-dio ($b + II: b' = 8: II = 16$) pri čemu se druga velika rečenica doslovno ponavlja. To se ponavljanje može pojmiti i svojevrsnom *codom* (odnosno imati funkciju *code*).

Shema oblika jest:

Naziv dijela	Shema oblika		Taktovi	Tonalitet	Tekst	Izvođački sastav
Marcia	Uvod (4)		1-4	F		klavir
	A (16) velika perioda	a (8) a' (8)	5-20	F a	Naša diko, naša slavo Naš junače, zdravo, zdravo! Sve što sborom – ili tvorom Našeg roda sreći služi,	zbor i klavir
	B (8) mala perioda	b (4) b (4)	21-28	F	Sve se oko tebe družī, Milog oko vodje svog.	zbor i klavir
	C (16) 2x velika rečenica (doslovno ponovljena)	c (8) c (8)	29-44	F d C F	Oj narodni kolovodjo, Vodio te mili Bog!	zbor i klavir
Trio	Uvod (3)		45-46	B		klavir
	D (16) velika perioda	d (8) d' (8)	47-64			klavir
	interludij (3)		65-67			klavir

	E (24) velika perioda (2. velika rečenica još se jednom ponavlja – <i>coda</i>)	e (8) e' (8) e' (8)	68-84			klavir
--	--	-----------------------------------	-------	--	--	--------

Po pitanju izvodilačkog sastava, Kuhač je prvotno imao na umu pratnju orkestra, no na kraju je realizirana za muški zbor (tenori 1 i 2, basi 1 i 2) uz pratnju klavira. Prema izvjestitelju u *Viencu* koji je popratio praizvedbu skladbe na koncertu Hrvatskog pjevačkog društva Kolo u Zagrebu 10. 4. 1872., razlozi za jednostavniju pratnju bili su u lakšoj pristupačnosti (vidi: *** 1872b).⁵³

Prve Kuhačeve upute vezano uz stihove bili su da svaka strofa ima po 8 stihova od kojih se posljednja dva ponavljaju. Preradović je ogleadne stihove (dvije strofe) poslao vrlo brzo, već u pismu 2. 5. 1871. (NSK R 3663/I, 2. 5. 1871.).

I.
Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Na susret ti ljubav hrli,
A sve, što je dobro, pravo,
Sve se oko tebe grli
I junači na boj smjeli.
Oj junače, zdravo, zdravo,
Bog te živi i veseli!

II.
Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Pozdravlja te cio rod.
Ljubav ti na susret hrli,
A sve, što je dobro, pravo,
Oko tebe sve se grli.
Naš junače, zdravo, zdravo,
Živio te mili Bog!

U narednim se pismima razvila dinamična rasprava u kojoj je Kuhač komentirao usklađenost stihova u odnosu na ritam i trajanje nota, Preradović je prilagođavao stihove u skladbu s prijedlozima, te mijenjao i uvodio različite tipove rime kako

⁵³ O planovima za izvedbu HPD Kola u: Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 19. 3. 1872., br. 121 (III, 126) (Kuhač 2021b: 386-387).

bi tekst što više odgovarao Kuhačevoj melodiji i bio blizak narodnoj poeziji.⁵⁴ Preradoviću je također bilo važno da se oboje slože po pitanju forme,⁵⁵ a očita je iz pisama i njegova prilagodljivost i vještina. Pritom kaže: »Još Vam izriekom samo to velim, da Vam se nije potrebno ni malo na me osvrutati; ja ću se već svakoj formi podati, samo mi ju točno naznačite«(Preradović u M. Š. 1891: 59).⁵⁶

U prvoj je verziji stihova Kuhač preferirao drugu varijantu (II.) s potrebom da se treći stih malo izmijeni radi usklađivanja akcenata. Kuhač pritom predlaže tekst »naša slavo – cio narod«:⁵⁷

poz - dra - vlja te te ci - o rod

U novoj varijanti Preradović predlaže sljedeće stihove (NSK R 3663/I, 7. 5. 1871.), uvodeći leoninsku rimu u 3. stihu (hodom – rodom):

⁵⁴ Vežano uz rimu, Šrepel navodi sljedeće: »Preradović spominje, da će biti u prilog pjesničkoj vrijednosti, ako se u 6. stihu upotrebi muška rima (od jednog sloga), kako je u I. uzorku. Ako Kuhač na to pristane, onda će u trećem stihu uvesti leoninsku rimu, da ne bude u kitiće nijednoga stiha bez rime; a za leoninsku rimu naročito veli, da se veoma često nahodi u narodnoj poeziji i, ako se ne vara, da odgovara Kuhačevoj kompoziciji« (M. Š. 1891: 59).

⁵⁵ Usp. Pismo Preradovića Kuhaču, 7. 5. 1871. (NSK R 3663/I, 7. 5. 1871.; također Preradović u M. Š. 1891: 59).

⁵⁶ Pismo Preradovića Kuhaču, 13. 5. 1871.

⁵⁷ Usp. Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 5. 5. 1871., br. 50 (III, 54): »Jedino bih Vaše visokorođe zamolio da treći stih druge strofe malo izmijeni, jer u protivnom glazba ne odgovara akcentu jezika. Iznad »pozdravlja te cio rod« stoji ovaj dio melodije [notni primjer]. Na drugi »te« dolazi duga, a na slog »ci« kratka nota, što se u pjevu čuje tako, kao da tekst glasi »Pozdravlja teci o rod«. Ne znam koje bi riječi Vaše visokorođe smatralo dobrima, no jezični i glazbeni ritam bi trebao tvoriti dvostruki trohejski ritam ili također spondeji i trohej. Možda nešto kao 'naša slavo – cio narod'« (Kuhač 2021b: 298).

I.
Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Što si hodom, ide s rodom,
Sve, što radi, za nj i tuži,
Oko tebe sve se druži,
Oko vodje narodnog!
Naša diko, naša slavo,
Živio te mili Bog!

II.
Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Pozdravlja te narod cio!
Sve, što radi, za nj i tuži,
Oko tebe sve se druži.
Sretan bio, kud hodio;
Naša diko, naša slavo,
Živio te mili Bog!

Nakon novih prilagodbi (muška rima u 6. stihu u prvoj varijanti), nova dva prijedloga jesu sljedeća (pismo 13. 5. 1871), s Preradovićevom preferencijom prve varijante (I.) za koju je smatrao da je bolja i u pjesničkom i u glazbenom smislu, pogotovo s obzirom na izbor rime koja je u prvoj varijanti sadržavala i mušku – jednosložnu (svog – Bog) i žensku – dvosložnu rimu (slavo – zdravo; služi – druži).⁵⁸ Za tu su se verziju konačno i dogovorili, uz prethodnu odgovarajuću prilagodbu melodije:

I.
Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Sve što sborom – ili tvorom
Narodu nam milom služi,
Sve se oko tebe druži,
Oko vodje milog svog.
Oj narodni predhodniče,
Živio te mili Bog!

II.
Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Pozdravlja te narod cio,
Sve, što njemu milom služi,
Sve se oko tebe druži.
Sretan bio, kud hodio;
Naša diko, naša slavo,
Živio te mili Bog!

---

⁵⁸ »Radujem se, što ste mogli glazbu zgodno prilagoditi prvomu uzorku; to je u prilog glazbi i poeziji, jer se u pjesmi sa samimi ženskim rimami izražava nešto ženskoga, dok nekoliko muških dugačkih rima na koncu ovoga ili onoga stiha podaje snage cjelini.« Pismo Preradovića Kuhaču, 16. 5. 1871. (NSK R 3663/I, 16. 5. 1871.; također i M. Š. 1891: 59).

Kuhač se nije uplitao u izbor pjesničkih slika. Jedino je u jednom trenutku zatražio od Preradovića ako može u pjesmi izričito spomenuti biskupa kako se pjesma ne bi upotrijebila i za koju drugu osobu.⁵⁹ Pjesnik to ipak nije napravio s objašnjenjem da biskupovo ime nije poetično. Međutim, pjesmu je personalizirao uvodeći u 5. strofi Strossmayerovo suprotstavljanje papi u stihu: »Odkada se Rimu jakom, uzprotivi ti junakom« (NSK R 3663/I, 16. 5. 1871.; također i M. Š. 1891: 59). Prepiska se vodila i oko broja strofa kod koje je Kuhač stava da su idealne 3 strofe jer tada pjesma nije prekratka, a još uvijek ih je lako upamtiti.⁶⁰ Tekst pjesme u svojoj finalnoj verziji ima 5 strofa u kojima je Preradović težio istaknuti sve glavne momente biskupova javnoga rada – onoga koji okuplja pristaše narodnog pokreta, promiče narodni duh, darežljivo ga podržava, radi i trpi za njega, i najzad slavi njegov istup poznat i izvan granica domovine tj. suprotstavljanje papi: »Hoće li biti pjesma prema Vašim očekivanjem, ne znam. U njoj sam iztaknuo sve glavne momente javnoga rada našega mecene; ali sam pjesmu ograničio samo na pet kitica, jer bi inače hvala postala hvalisanjem« (M. Š. 1891: 59). Kuhač je stihovima bio oduševljen, a podijelio ih je već tijekom nastajanja i sa svojim prijateljima, od kojih imenuje Paju Kolarića.⁶¹

Finalna verzija stihova u Kuhačevoj skladbi jest sljedeća:⁶²

---

⁵⁹ »Da sam znao da mi Vaše visokorođe to ne bi zamjerilo, bio bih Vas zamolio da u pjesmi izričito spomenete biskupa, jer bi se inače pjesmi moglo dogoditi kao onoj koja je spjevana u čast Mamuli, a kasnije je upotrijebljena za vojvodu Mihaila; mislim na pjesmu 'Prag je ovo svetog Srbstva'«, Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 5. 5. 1871., br. 50 (III, 54) (Kuhač 2021b: 299).

⁶⁰ »[...] Kod pjesme koja bi morala postati popularna, 3 su strofe bolje nego 4, jer se 3 strofe lakše pamte: s dvije su pak strofe one prekratke. Uostalom, i to opet ovisi o pjesniku, tema se može iscrpiti i u dvije strofe, ili nekako zadovoljavajuće riješiti.« U: Pismo Kuhača Petru Preradoviću, 5. 5. 1871., br. 50 (III, 54) (Kuhač 2021b: 299).

⁶¹ »Mi smo bili oduševljeni stihovima s mnogo ljubavi, koji dolaze iz dubine srca i nadmeću se u tome.« Pismo Kuhača Petru Preradoviću, između 11. 5. 1871., br. 51 (III, 55) (Kuhač 2021b: 300).

⁶² Tekst je naveden prema tiskanoj partituri s napomenama o promjenama u izdanju Izabrane pjesme iz 1890.

Pjesma koračnica

(U slavu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru)

(1871.)

Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Sve što sborom – ili tvorom
Našeg roda sreći služi,⁶³
Sve se oko tebe družī,
Milog oko vodje svog.
Oj narodni kolovodjo,
Vodio te mili Bog!

Od narodnih ugodnika
Iza bana mučenika
Ti si prvi – naše krvi,
Koga ide čast i slava,
Da nam teče jošte zdrava
Struja duha narodnog.
Oj narodni ugodniče,
Ugodio tebi Bog!

Tvoja duša dobrostiva
I ruka ti darežljiva
Svaku žicu – svaku klicu,
Što u dušah narodnijeh
Oglasi se il proklīje,
Udostoji kriepa svog.
Oj narodni dobrotvorče,
Vratio ti dobro Bog!

Vatru, kojom za dom goriš,⁶⁴
Sve, što trpiš za nj i tvoriš,
Narod sve ti – dobro peti
I ime ti slavno zato
U bezsmrtno kuje zlato
Spomena si vječitog.⁶⁵
Oj narodni bezsmrtniče,
Živit će te viekom Bog!

Al i preko granica nam
K najdaljijem svieta stranam
Ime tvoje – probilo je,
Odkada se Rimu jakom
Uzprotivi ti junakom
I proslavi s boja svog.
Svega svieta slavljeniče,
Slavio te viekom Bog!

---

⁶³ U izdanju: »Naroda nam sreći služi« (Preradović 1890: 237-238).

⁶⁴ U izdanju: »Vatru, kojom za rod goriš«.

⁶⁵ U izdanju: »Spominjanja vječitog«.

Iako je sebe smatrao nemuzikalnim, Preradoviću se skladba svidjela i u njoj je prepoznao narodni element na koji je Kuhač i ciljao, a svoj je dojam temeljio na interpretaciji njegove kćerke koja mu je nekoliko puta otpjevala pjesmu.⁶⁶

Za skladbu nismo za sada mogli utvrditi značajniju recepciju u onodobnom tisku (ne računajući osvrt u *Viencu* kojem je autor vjerojatno Kuhač). Izvjestitelj u novinama *Agramer Zeitung* navodi da je Kuhačeva skladba, koja je na koncertu otpjevana na kraju, »melodiozna, ali da je izvedba zaslužila bolju klavirsku pratnju« (-.- 1872.).⁶⁷ Kuhač u pismu Vatroslavu Račkome (1842. – 1917.) spominje i lošu kritiku u novinama *Narod*, ali u ovoj fazi istraživanja nismo mogli utvrditi o kojem se tekstu radi.⁶⁸ Kuhač je također zamolio Račkoga da napiše osvrt o koračnici u *Obzoru*, no za sada nismo utvrdili je li Rački udovoljio toj Kuhačevoj molbi. Iz korespondencije također saznajemo da je Kuhač sâm predstavio biskupu skladbu u Đakovu početkom lipnja 1871.⁶⁹

* * *

Spomenuti je na kraju još jednu molbu koju Kuhač stavlja pred Preradovića – da napiše pjesmu posvećenu glazbi, kao i jednu prigodnu pogrebnu pjesmu: »naš cijeli domovinski (još mali) umjetnički krug bio bi Vam posebno zahvalan kada

---

⁶⁶ Usp. Pismo Preradovića Kuhaču, 16. 5. 1871. (NSK R 3663/I, 16. 5. 1871.; također i M. Š. 1891: 59). Za pretpostaviti je da se radi o njegovoj kćeri Milici (1850. – 1918.) jer je Zora (1867. – 1927.) bila još premala.

⁶⁷ »Den Schluss des Concertes bildete die 'Štrosmajerova Koračnica', Männerchor mit Clavierbegleitung von F. H. Koch. Die Composition ist sehr melodios, nur hatte die Executirung derselben ein bessere Clavierbegleitung verdient.« -.-. 1872. »'Kolo' Concert«, *Agramer Zeitung*, g. 74, br. 84 (12. travnja), str. 3.

⁶⁸ Kuhač piše Račkome: »'Agramerica' i 'Narod' nastojali su tu koračnicu ili bolje rekuć tu preliepu piesan ogrditi jerbo se dopada i svaki dan bolje širi. Iz redakcije Agramerici dočusmo, da se je tu odlučilo i na skladatelja udariti, čega redaktor dopustio nije, izjavio se, da se imam ja u miru pustiti, što mi je pero preoštro, i što bi ja valjda znao i odgovoriti. – Iz toga vidite, da sam samo zato ste strane poštiedjen bio, što me se boje, čim sam ja međjutim sasvim zadovoljan.« Pismo Kuhača Vatroslavu Račkome, 3. 5. 1872., br. 129 (III, 132) (Kuhač 2021b: 217).

⁶⁹ U pismu Preradoviću (Pismo Kuhača Petru Preradoviću, između 18. 5. i 1. 6. 1871., br. 53 (III, 57)) Kuhač najavljuje da će otići u Đakovo te uz predstavljanje njegove zbirke pjesama prikazati biskupu i *Koračnicu*, dok u pismu M. Mrazoviću, Pismo Kuhača Matiji Mrazoviću, 15. 6. 1871., br. 59 (III, 63), izvješćuje da je kod biskupa bio 6. lipnja te mu prikazao svoju skladbu. (Kuhač 2021b: 301; 105).

bi Vaše visokorođe napisalo nešto o glazbi, ili posebno o našoj narodnoj glazbi« (Kuhač 2021b: 302).⁷⁰ Kuhač bi potom stihove uglazbio za četveroglasni muški zbor. I po tom je pitanju Preradović bio spreman odazvati se Kuhačevu pozivu te mu piše 6. 6. 1871.: »Vašoj ću se opravdanoj želji o nadgrobni pjesmah rado odazvati, ali istom buduće zime. Prije mi absolutno ne dotječe vremena. To vriedi i za željenu pjesmu o glazbi« (NSK R 3663/I, 6. 6. 1872.; također i M. Š. 1891: 60). Nažalost, Preradović obećanje da će se obećanog posla prihvatiti na zimu nije ostvario zbog zdravstvenih razloga, a na ljeto iduće godine, 18. 8. 1872. preminuo je. U posljednjem pismu Kuhaču od 24. 3. 1872. zahvaljuje na poslanoj mu skladbi posvećenoj biskupu Strossmayeru, izražava suosjećanje zbog Kuhačevih prilika u Zagrebu te mu savjetuje da bude strpljiv.

ZAKLJUČAK

Na temelju ovdje predstavljenog odnosa glazbenika Franje Ksavera Kuhača i pjesnika Petra Preradovića možemo sažeti sljedeće zaključke. Zreli pjesnik Preradović za mladoga je Kuhača bio uzor – kao pjesnik koji promiče i proslavlja narodni duh kojem je i sam stremio, a i kao pobornik narodne ideje općenito. U svom je nevelikom skladateljskom opusu više puta uglazbio njegove stihove koji su ga svojim izrazom inspirirali. Međutim, prvi kontakt među njima inicirao je Kuhač u želji da Preradovićevo ime kao nositelj posvete djelu *Vilini glasovi*, a i kasnijim radovima (pogotovo zbirci narodnih napjeva koja je tada već bila u fazi osiguravanja sredstava za tisak) osigura lakši prolaz na tržište. S obzirom na to da su se međusobno složili u svojim nazorima prema narodnoj umjetnosti, to je omogućilo daljnji razvoj odnosa. Taj je odnos ostvaren pogotovo kroz suradnju na nastanku djela *Koračnica u slavu preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Juraju Strossmayeru* op. 29, a potaknut uzajamnim poštovanjem prema biskupu i njegovu djelovanju. Nastanak je djela *Koračnica Strossmayeru* specifičan jer je Kuhač Preradoviću poslao molbu da napiše stihove na unaprijed zadanu melodiju koračnice pri čemu je posebno trebalo voditi računa da metrika stiha odgovara

---

⁷⁰ Usp. Pismo Kuhača Petru Preradoviću, između 18. 5. i 1. 6. 1871., br. 53 (III, 57).

glazbi. Preradović se u tom zadatku pokazao vješt i fleksibilan nastojeći ponuditi stihove koji ne samo da odgovaraju zadatku, nego zadovoljavaju i očekivanja skladatelja. Iako su Kuhačevi prijatelji bili oduševljeni melodijom koju je Kuhač ponudio Preradoviću za djelo biskupu u čast, njezina jednostavnost i salonski karakter nisu joj mogli osigurati trajniju vrijednost. Preradovićevi se pak stihovi objavljuju samostalno u izdanjima njegovih pjesama, kao i u knjigama u biskupovu čast, ostvarujući tako Preradovićevu želju (»Da pod štitom tvog imena sačuva ih od vremena!«) što na kraju možemo zahvaliti Kuhačevu poticaju. Daljnje planove za suradnju, nažalost, prekinula je prerana pjesnikova smrt.

LITERATURA

- ***. 1864a. »Domaća naša izložba. IX.«, *Narodne novine*, g. XXX, br. 207 (12. rujna), str. 1.
- ***. 1864b. »Izložba«, *Domobran*, g. 1, br. 100 (14. rujna), str. 1.
- ***. 1864c. *Prva izložba dalmatinsko-hrvatsko-slavonska 1864. mjeseca kolovoza, rujna i listopada obdržavana u Zagrebu glavnome gradu Trojedine kraljevine*, katalog. Brzotiskom A. Jakića, Zagreb. <<https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=i&id=18276>> (pristup 14. travnja 2022).
- ***. 1871. »Nove poputnice«, *Vienac*, g. III, br. 23, str. 368.
- ***. 1872a. »Koncert«, *Narodne novine*, g. XXXVIII, br. 155 (9. srpnja), str. 3.
- ***. 1872b. »Koncerti«, *Vienac*, g. 4, br. 16. (20. travnja), str. 256.
- ***. 1873. *Izvjешće o djelovanju hrv. pjev. društva »Kola« tečajem god. 1872*. Tiskom Dragutina Albrechta, Zagreb.
- ***. 1874. *Bisernica, sbirka popievaka za 4 muška grla*. Vienac, Zagreb.
- .-. 1872. »'Kolo' Concert«, *Agramer Zeitung*, g. 74, br. 84 (12. travnja), str. 3.
- Bašić, Sunčana. 2016. »Skladbe posvećene biskupu Strossmayeru«, *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti: 200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova 2. međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa (Osijek, 18. i 19. svibnja 2015.)*, ur. Pavić, Željko (et. al.), Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija Sveučilišta u Osijeku, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Osijek, HAZU, Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu – Katedra za kroatistiku, Osijek, str. 47-68. <https://bib.irb.hr/datoteka/857969.Znanstvene_kulturne_obrazovne_i_umjetnike_politike_-_Europski_realiteti.pdf> (pristup 14. travnja 2022).

- Bezić, Jerko, ur. 1984. *Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu rođenja Franje Ksavera Kuhača (1834-1911)*. JAZU, Zagreb.
- Blažeković, Zdravko. 1984. »Popis skladbi Franje Ksavera Kuhača«, u: Blažeković, Zdravko, ur. *Tragovima glazbene baštine. Franjo Ksaver Kuhač: u povodu 150. obljetnice rođenja*, Muzički informativni centar KDZ, Zagreb, str. 31-47.
- Blažeković, Zdravko. 2010. »Popis skladbi Franje Ksavera Kuhača«, na: web-stranica projekta Franjo Ksaver Kuhač (1834-1911). <<https://kuhac.znameniti.hr/bibliografija2.html>> (pristup 4. travnja 2022).
- Brešić, Vinko. 2016. »Uloga i smisao Strossmayerova mecenatstva. Uz 200. godišnjicu rođenja i 110. obljetnicu smrti Josipa Jurja Strossmayera«, *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti: 200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova 2. međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa (Osijek, 18. i 19. svibnja 2015.)*, ur. Pavić, Željko (et. al.), Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija Sveučilišta u Osijeku, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Osijek, HAZU, Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu – Katedra za kroatistiku, Osijek, str. 119-123. <https://bib.irb.hr/datoteka/857969.Znanstvene_kulturne_obrazovne_i_umjetnike_politike_-_Europski_realiteti.pdf> (pristup 14. travnja 2022).
- Franković, Dubravka. 1978. »Korespondencija Kuhač – Strossmayer. Prilog monografiji Franje Kuhača«, *Rad JAZU*, knj. 3=377, str. 195-275.
- I. T. [Ivan Trnski]. 1872. »Petar Preradović«, *Vienac: zabavi i pouci*, g. IV, br. 36, 565-572.
- Katalinić, Vjera. 2012. »Pisma kao izvor za glazbenu historiografiju na primjeru drugog sveska Kuhačeve korespondencije«, *Arti musices*, g. 43, br. 1, str. 213-221.
- Katalinić, Vjera; Tuksar, Stanislav, ur., 2013. *Franjo Ksaver Kuhač (1834-1911). Glazbena historiografija i identitet*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb.
- Kos, Koraljka. 2014. *Hrvatska umjetnička popijevka. Povijesna i analitička motrišta*. Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb.
- Kuhač, Franjo Ksaver. 1874. »*Veselje mladosti*, op. 34« [G-dur], *Školski prijatelj*, br. 8, 15. veljače.
- Kuhač, Franjo Ksaver. 1880. »*Putnik*. Deklamacija uz pratnju glasovira«, *Vijenac*, br. 19, 8. svibnja.
- Kuhač, Franjo Ksaver. 1905. »Osobine narodne glazbe, naročito hrvatske«, *RAD JAZU*, knj. 63 = knj. 160, str. 116-251.
- Kuhač, Franjo Ksaver. 1989. *Korespondencija I/1*, pr. Šaban, Ladislav. JAZU, Zagreb.
- Kuhač, Franjo Ksaver. 1992. *Korespondencija I/2*, pr. Šaban, Ladislav. HAZU, Zagreb.
- Kuhač, Franjo Ksaver. 2021a. *Korespondencija III/2 (1867-1869)*, pr. Katalinić, Vjera i Ries, Sara. HMD – Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb [neobjavljeno].

- Kuhač, Franjo Ksaver. 2021b. *Korespondencija III (1870-1874)*, pr. Katalinić, Vjera i Ries, Sara. HMD – Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb [neobjavljeno].
- Kuhač, Franjo Ksaver. 2022. *Korespondencija III/1 (1864-1866)*, pr. Katalinić, Vjera i Ries, Sara. HMD – Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb, 2022.
- Kuhač, Franjo Ksaver. *Putnik*, prijepis Đure Nazora. <<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=view&id=590190>> (pristup 14. travnja 2022).
- Kuhač, Franjo Ksaver. *Tužna ljubav*, prijepis Đure Nazora. <<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=590169>> (pristup 4. travnja 2022).
- Kuhač, Franjo Š. 1904. *Moj rad. Popis literarnih i glazbenih radnja od god. 1852-1904. Uz uvod*. Tisak Antuna Scholza, Zagreb. <https://www.academia.edu/6345729/Moj_rad_My_work_1_izd> (pristup 14. 4. 2022).
- Kuhač, Franjo Šaverio. [1865]. *Mi smo braćo. Fantasie concertante za glasovir*, op. 20, C. A. Spina, Wien.
- M. Š. [Milivoj Šrepel]. 1891. »Preradović prema glazbi«, *Vienac*, god. XXIII, br. 4, str. 58-60.
- Majer-Bobetko, Sanja. 1979. *Estetika glazbe u Hrvatskoj u 19. stoljeću*, JAZU, Zagreb.
- Marošević, Grozdana. 1989. »Kuhačeva etnomuzikološka zadužbina«, *Narodna umjetnost*, g. 26, br. 1, str. 107-154.
- Marošević, Grozdana; Majer-Bobetko, Sanja. 2013. »Kuhač, Franjo Ksaver«, *Hrvatski biografski leksikon*, online. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10872>> (pristup 15. travnja 2022).
- Ostajmer, Branko. 2007. »Pisma Đure Kovačevića Josipu Jurju Strossmayeru«, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, g. 8, br. 1, str. 227-236.
- Padovan, Ivo, ur. 1995. *Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer. Ogledi*, HAZU, Zagreb.
- Popovčak, Borivoj. 2014. »Strossmayer mecena glazbenika«, *XII. Strossmayerovi dani*, Đakovo, str. 3-10.
- Preradović, Petar. 1851. *Nove pjesme*, Tiskom Franje Župana, Zagreb.
- Preradović, Petar. 1872. »U slavu Strossmajera!«, *Vienac*, g. IV, br. 16 (20. travnja), str. 241.
- Preradović, Petar. 1890. *Izabrane pjesme*, uvod napisao Milivoj Šrepel. Matica hrvatska, Zagreb.
- Ries, Sara. 2020. »Tematika pisama Franje Ksavera Kuhača – I. i II. svezak korespondencije«, *Bašćinski glasi*, knj. 15, str. 35-48.
- Ries, Sara. 2022. *Franjo Ksaver Kuhač u mreži svojih korespondenata*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Sabljar, Mirna. 2016. »Franjo Š. Kuhač: *Mi smo braćo ilirskog. Fantasie concertante za glasovir op. 20* preuzvišenom[!] gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru[!]«, *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti: 200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova 2. međunarodnog interdisciplinarnog*

- znanstvenog skupa (Osijek, 18. i 19. svibnja 2015.)*, ur. Pavić, Željko (et al.), Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija Sveučilišta u Osijeku, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Osijek, HAZU, Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuho – Katedra za kroatistiku, Osijek, str. 443-460. <https://bib.irb.hr/datoteka/857969.Znanstvene_kulturne_obrazovne_i_umjetnike_politike_-_Europski_realiteti.pdf> (pristup 14. travnja 2022.).
- Šišić, Ferdo, ur. 1928. *Korespondencija Rački – Strossmayer*, knj. 1: od 6. okt. 1860. do 28. dec. 1875. JAZU, Zagreb.
- Šišić, Ferdo, ur. 1929. *Korespondencija Rački – Strossmayer*, knj. 2: od 6. jan. 1876. do 31. dec. 1881. JAZU, Zagreb.
- Šrepel, Milivoj. 1897. »Preradovićeve pisma«, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. 1, JAZU, Zagreb, str. 99-239.
- Županović, Lovro. 1970. »Preradović i glazba«, *O Petru Preradoviću danas*, posebno izdanje Kritika, sv. 7, str. 47-55.

ARHIVSKA GRADA

- Fond Franjo Ksaver Kuhač, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, HR-HDA-805: Korespondencija, HR-HDA-805-52/1-13.
- Koch, Franjo Š. *Veselje mladosti*, autograf [D-dur]. HR-HDA-805, XVI-50/prilog 16, IX-32/prilog 37.
- Koch, Franjo Šaverij, prir. [1864]. *Vilini glasovi*, op. 16, Knjižara Lav. Hartmana, Zagreb. HR-HDA-805, kut. 8, svežanj 25, prilog 1.
- Kuhač Koch, Franjo Š. *Bože živi* [1], za muški zbor, autograf [C-dur, 1870]. HR-HDA-805, XVI-50/prilog 20.
- Kuhač, Franjo Ksaver. *Tužna ljubav*, autograf [c-mol]. HR-HDA-805, VIII-25/ prilog 22.
- Kuhač, Franjo Šaverij. [1871]. *Koračnica u slavu Preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. Strossmayer Marschlied. spjevao Petar pl. Preradović za muški zbor uz glasovir*, djelo 29. Naklada L. Hartmana, Zagreb. HR-HDA-805, kut. 7, svežanj 24, prilog 26a.
- Kuhač, Franjo Šaverij. *Bože živi* [2], op. 37, a) za muški zbor, b) za muški zbor i glasovir, autograf [D-dur]. HR-HDA-805, XVI-50/prilog 13a i 13b.
- Pisma Petra Preradovića, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, R 3663/I, Preradović, Petar, pisma Franji Ksaveru Kuhaču.
- Pismo Ferde Livadića Franji Markoviću, 7. 3. 1873, Arhiv HAZU, Zagreb, Ostavština Franje Markovića, kut. 10, sign. XV-37/19.

»‘TEXT FIRST, THAN THE MUSIC’ [...] HOWEVER, DEPENDING
ON THE OCCASION, THIS RULE COULD BE REVERSED«.
THE RELATIONSHIP BETWEEN FRANJO KSAYER KUHAČ
AND PETAR PRERADOVIĆ BASED ON THEIR CORRESPONDENCE

A b s t r a c t

Throughout the 19th century, music played an important role in the spread of national ideas. Acting in the period immediately after the Croatian national revival, and motivated by the same spirit of establishing a national musical expression based on folk music, Franjo Ksaver Kuhač (1834 – 1911) devoted his life and work to collecting, studying and presenting Croatian music. He also tried his hand as a composer, although he himself concluded that composition was not his true field. The »blazing of a young man’s momentary joy« thus mainly include dances for the piano and other occasional and salon pieces, as well as choirs and solo songs. In this paper Kuhač’s relationship with the poet Petar Preradović (1818 – 1872) and his poetry, whose verses influenced numerous Croatian composers, will be reviewed based on their correspondence. Special emphasis will be placed on the creation of the piece »Koračnica in honor of the exalted bishop Josip Juraj Strossmayer« (1871), for which Preradović wrote the words.

Keywords: Franjo Ksaver Kuhač; Petar Preradović; *Koračnica Strossmayeru*; setting verses to music; correspondence